

קונטרס

חבל נחלתו

על טהרת תשעה קבין

כתובת המחבר:

חיים ברכיה ליברמן

בן נריה 2

בני ברק

הסכמות מגדולי הרבנים נמצאים בספרי חבל נחלתו חלק

א'

תוכן העניינים

פרק א'

האם ט' קבין מוסיפים קדושה או שזה רק בשביל טהרה

פרק ב'

האם מועיל תשעה קבין ע"י מקלחת

פרק ג'

האם אפשר ליטהר עם ט' קבין ע"י מקלחת שצריך להחזיק כל הזמן את הראש של המקלחת

פרק ד'

האם אפשר לטבול לטבילת עזרא בתוך אמבטיה שמכילה ארבעים סאה

חבל נחלתו
על טהרת תשעה קבין

הקדמת המחבר

כאשר עם בני ישראל נמצאים בצער ורבים אין להם אפשרות לטבול במקוה לשם קדושה וטהרה, לכן אזרתי חיל לחבר חיבור הקטן הזה שבהם ימצא המעיין כמה ליבוני הלכתות בנושא של ט' קבין באיזה אופנים אפשר לקיים את זה.

ויעזור השי"ת שלא תצא תקלה מתחת ידי, ושיחזרו כלל ישראל במהרה לטהרתו וקדושתו אמן.

חודש ניסן תש"פ

חיים ברכיה ליברמן

חבל נחלתו

על טהרת תשעה קבין

ז

פרק א'

האם ט' קבין מוסיפים קדושה או שזה רק בשביל טהרה

סובר הטעם, דמשום טהרה היא. אבל מי שסובר דטבילת ערב יום כפורים משום תשובה היא, אינו יוצא בתשעה קבין, 'אך מעין ובור מקוה מים יהיה טהור', ובספר תניא כתב גם כן בהלכות תשובה (סימן ע"ב) שטבילת ערב יום כפורים משום תשובה היא, עכ"ל, הרי ברור מללו שאינו מדבר אלא לכתחילה אך לקיים המנהג הזה שטובלים בעריוה"כ ולא בא לשלול עניינים ורמזים אחרים של תוספת קדושה.

מחלוקת אם בערב יוה"כ צריך לכתחילה דווקא טבילה

ד. והנה עיקר הדין שאפשר לצאת ידי המנהג בערב יוה"כ"פ על ידי ט' קבין מבואר בכלבו ובמהר"י וייל, ובכלבו כתוב שלכתחילה אפשר לצאת את המנהג ע"י שפיכת ט' קבין כיון שכל הענין הוא רק משום טהרה, אולם במהר"י וייל (סימן קצב) כתוב "מי שהוא חלש ואינו יכול לסבול הטבילה יזרוק עליו ט' קבין מים", ובפשטות טעם הדבר שכתב רק מי שהוא חלש הוא משום שחשש לפוסקים שלכתחילה צריך טבילה בשביל טבילת עזרא, ורק מי שקשה לו נתקן ט' קבין, וכן גם לשון המשנ"ב בסימן פח שלמי שקשה יכול לעשות ט' קבין.

הפרי מגדים הבין שבמצטער מועיל ט' קבין גם בשביל תשובה

ו. והנה לשון הרמ"א (סימן תרו סעיף ד) הוא "והוא הדין דהטלת תשעה קבין מים נמי מהני", שמשמע שלכתחילה אפשר לעשות כן, ובפשטות הטעם הוא משום טהרה וממילא אפשר לכתחילה בט' קבין, אולם המג"א העתיק דעת מהר"י וייל שרק מי שמצטער בטבילה, וכתב שם הפרי מגדים "אף למאן דאמר משום תשובה, **אם מצטער בכך די בתשעה קבין**", נראה שהבין הפרמ"ג שטעם המהר"י וייל שרק במצטער יכול לצאת בט' קבין הוא משום שחסר הטעם של תשובה ולכן

א. ראיתי בשו"ת מנחת יצחק (חלק ט סימן מ) שאין שפיכת ט' קבין מועיל לתוספת קדושה וטהרה, והביא ראיה מהשל"ה הקדוש (הלכות עריוה"כ) דשפיכת ט' קבין לא מהני אלא משום טהרה, אבל משום תשובה, אינו יוצא בט' קבין, אך מעיין ובור מקוה מים יהי' טהור עיין שם.

במגיד מישרים כתוב שזה מוסיף טהרה

ב. אולם מצאתי בעזה"י בספר מגיד מישרים פרשת נצבים שכתב "וכל הני יומין עילאין אינון ואיבעי לאכפיי' בהו יצה"ר ולהכי אבעי לאתענאה בהו ולאקאה בכל יומא לאחלשא ליצה"ר ולעיילא בכל יומא במיין חיים או במקוה לאסתלקא בחסד **או לארקא ליה ט' קבין** דאינון לקבל תשעה ספירן ואדם רמיז לעשיראה אי נמי מנא דביה מייא איהו רמיז לעשיראה דאיהי מנא דכלהו", עכ"ל, הרי מוכח שיש ענין של תוספת טהרה גם עם ט' קבין.

יתכן שגם השל"ה מסכים שיש תוספת טהרה

ג. גם מהשל"ה אין ראיה לענ"ד שסובר שאין בזה תוספת קדושה שהרי יש שני טעמים למה טובלים בעריוה"כ א) משום תשובה שהוא כמו טבילת גר, ב) משום טומאת קרי, והנפק"מ אם יכול לצאת לכתחילה הענין הזה ע"י ט' קבין שלפי הטעם שהוא משום תשובה צריך מקוה כמו בגר שאינו יכול להתגיר ע"י ט' קבין, אבל לעולם מסכים גם השל"ה שיכול להיות שיהיה איזה תוספת קדושה ע"י ט' קבין.

שהרי זה לשון השל"ה (מסכת יומא פרק נר מצוה אות יד) מהרי"ל מביא ראיה בהלכות [ערב] יום כפורים (סי' ג'), דטבילת ערב יום כפורים משום תשובה היא. והא דאשכחן דמהר"ם היה נוהג לשפוך תשעה קבין על ראשו [דהיינו אפילו לכתחילה], משום שהוא

חבל נחלתו על טהרת תשעה קבין

ומה שמבואר בדעת תורה (מהאדמו"ר ממונקטש חלק ט' סימן פג) שאין לכיין כוונת האר"י בט' קבין, יתכן שלא חולק על הנ"ל אלא שלא שייך בזה כוונת המקוה כיון שאינו מקוה, אולם תוספת טהרה של ט' קבין מודה שיש בט' קבין.

ולכן גם מי שהוא טהור יכול לקבל תוספת קדושה ע"י ט' קבין, אולם בוודאי שאינו דומה למקוה.

לכתחילה יראה לטבול במקוה, אולם אם הוא מצטער יכול לצאת הענין של תשובה גם בט' קבין כי קצת טהרה יש גם בזה ואחרי כוונת הלב הן הן הדברים.

ויתכן שאין הפרי מגדים נגד השל"ה, כי השל"ה דיבר על לעשותו לכתחילה, ולכן כתב שמה שהר"ם עשה לכתחילה ט' קבין כי הוא סבר שהטעם הוא משום טהרה וא"כ לא צריך מקוה, אולם הפרמ"ג דיבר על שעת הדחק שאז אפשר לצאת את הענין של ט' קבין גם בשביל תשובה וכנ"ל והיינו שהיא טהרה פורתא.

חבל נחלתו

על טהרת תשעה קבין

ט

פרק ב'

האם מועיל תשעה קבין ע"י מקלחת

בקילוח לעולם חשיב בא מכחו, וא"כ בשלמא בעובדא של הספר חסידים הרי המים מגיעים מכוחו ממש משא"כ במקלחת שאין המים מגיעים מכוחו הרי זה דומה למה שכתוב שם בשו"ע סעיף ט "ואם היתה ברזא (דבר סותם הנקב) בנקב והסירה וקבל המים על ידיו, חשיב שפיר כח גברא, וצריך להחזירה ולהסירה בכל שפיכה ושפיכה", והטעם כתב שם המשנ"ב שלא עשה מעשה בגוף המים ורק שהסיר הברזא המונע המים לצאת ולכן לא חשיב בא מכחו רק קילוח ראשון היוצא מיד כשהוציא הברזא, וא"כ א"א להביא ראיה מהספר חסידים להתיר במקלחת.

מפלפל האם יש ראיה מהספר חסידים

ג. אולם באמת אף שסתימת השו"ע שם הוא שאם הטה חבית מלאה מים שנחשב לכח גברא, מ"מ דעת הגר"א שם שלפי דעת רוב פוסקים אין הוא נחשב שבא מכוחו, וכמו"כ מבואר שם בביאור הלכה שברוקח כתוב בהדיא כמו דמפרש הגר"א, וכן הוא במהרש"ל וכן נראה מפשטיות לשון המשנה וכן מסמ"ג ושאר הראשונים האוסרין, וא"כ י"ל כיון שהרוקח והסמ"ג שהיו תלמידיו של ר"י החסיד אוסרים ממילא מסתבר שגם ר"י החסיד היה אוסר, וא"כ שפיר יש ראיה מן הספר חסידים שסובר שבתשעה קבין לא צריך כח גברא.

אולם בעניי נראה שאין הספר חסידים מתכוין לכלי שיש לו פיו צר שא"כ למה כתב שקשה להניח הזרועות למטה מתחת זרם המים, והרי אע"פ שבהתחלה לא יהיה עליו זרם מים מ"מ אח"כ יהיה לו זרם מים גם על הזרועות, וקשה לומר שמדובר שהכלי מחזיק רק בדיוק תשעה קבין, ובפשטות משמע שכוונתו שיש לו כלי שפיו רחב ומיד שמהפך הכלי על הדבר גבוה יוצאים רגע כמימריה כל המים, ולכן כתב שצריך למהר מאוד להניח הזרועות מתחת המים, ולכן הוא דבר קשה לעשות, וכיון שזה הדין של הספר חסידים הרי בוודאי שהוא נחשב כח גברא, שהרי כולם מסכימים שאם

א. ראיתי בשבט הלוי (ח"א סימן כד) שאפשר להיטהר ע"י שנשפך עליו תשעה קבין במקלחת, ואע"פ שאין כלי וכח גברא מ"מ א"צ כלי וכח גברא לגבי תשעה קבין, וכמוהו כתבו הרבה פוסקים [יעוין בשו"ת מנחת יצחק ח"ג סימן טו], וכולם התבססו על ספר חסידים (סימן תתכח) שכתב "אדם שאין לו מי שישפוך עליו ט' קבין ואין לו כמו כן כלי עשוי שיהא נשפכים עליו בלא ידיו יכניס המים בכלי שלו וישימם על דבר גבוה וישפכו עליו וימהר להניח הכלי מידו וישים על זרועותיו ועל ידיו ולא קודם שיכלו המים מן הראש כדי שירדו המים על זרועותיו ועל ידיו, ולא שזהו בטוב כי ידיו וזרועותיו שמא לא ירד מים עליהם, אלא טוב כלום מלא כלום", וכוונתו שצריך שיזדרז להניח את הידיו למטה מהר כדי שמיד אחר שיפלו המים מן הראש יפלו על זרועותיו, רק שאינו כ"כ טוב כיון שיכול להיות שלא ירד עליהם מים וקשה לדקדק לעשותו כהוגן, וא"כ אם יש לו כלי שפיו צר כמו בקבוק גדול ויש בתוך הכלי יותר מתשעה קבין שפיר אפשר לעשות את העצה של הספר חסידים, שאע"פ שהמים בתחילה לא יפלו על זרועותיו מ"מ אחר כך יפול שיעור של תשעה קבין גם על זרועותיו, ומזה הסיקו כמה פוסקים שמוכח מהספר חסידים שלא צריך כח גברא כיון שהמים נופלים מעצמם מתוך הכלי עליו, וא"כ אפשר גם להתרחץ במקלחת אע"פ שאין כח גברא.

דוחה את הראיה מהספר חסידים

ב. אולם שפיר השיגו עליהם (עי' שו"ת משנה הלכות חלק ג סימן ב) שאין שום ראיה מהספר חסידים שהרי מבואר בשו"ע סימן קנט סעיף י לגבי נטילת ידים "אם הטה חבית מלאה מים והלך וישב לו והחבית שופכת מים כל היום מחמת הטייתו ונטל ידיו ממנו עלתה לו נטילה", והטעם מבואר שם במשנ"ב בשם הפוסקים שנחשב לכח גברא כיון שעשה מעשה בגוף המים שהניע אותם ומחמת הטייתו נשפכין כל זמן ששופכין מהחביות

חבל נחלתו

על טהרת תשעה קבין

7

זצ"ל וכו' נקוט מנהג כל ישראל שכל בעלי קריין אף על פי שאין להם מים אין מתפללין עד שירחצו", ומקודם כתב "ולאו טבילה דוקא אלא רחיצה בט' קבין", וכן כתבו הרבה ראשונים את אותו נוסח בשם הרי"ף ורב האי גאון, ומזה הבין השבה"ל שגם לא צריך כח גברא כיון שהעיקר שיתרחץ עם תשעה קבין.

אולם בעניי דבריו צע"ג שאם רק צריך רחיצה בעלמא הרי יכול גם להתרחץ עם חמשה כלים וגם שיהיה הפסקה בין הכלים, שהרי העיקר זה להתרחץ בתשעה קבין, ולא כן מבואר בבית יוסף ובמשנ"ב בסימן פח וכן בשאר כל הפוסקים שכולם הדגישו שיש כמה תנאים בדין תשעה קבין, וכן יעויין בשו"ע ריש סימן שכו שמשמע בהדיא מדבריו שסתם רחיצה היא שהאדם נכנס לתוך כלי ומתרחץ, והרי בהדיא מבואר בגמ' ברכות דף כב שאי אפשר לעשות תשעה קבין בתוך כלי.

ראיה מרבינו יונה שמה שכתבו הגאונים רחיצה בט' קבין הכוונה היא בכל הלכותיו ולא סתם רחיצה

1. וכמו"כ מבואר בהדיא ברבינו יונה (דף יג עמוד ב) שכתב בביאור רב האי גאון שכתב שהמנהג שאין מתפללין עד שירחצו ז"ל "ואפשר היה לומר שכוונתו לומר שירחצו בארבעים סאה, אבל הרי"ף ז"ל כתב ולא טבילה דוקא אלא רחיצה בתשעה קבין, ורחיצת ט' קבין צריך להטילם עליו בכלי שיוכל להריקה ממנו בלא שום הפסקה (ועי' בב"י בסימן פח שעמד בזה שהרי לא צריך כלי אחד אלא גם ג' כלים מצטרפים ואכמ"ל), וכן מוכיח במשניות של טהרות, וזה שכתב הגאון ז"ל דאין מתפללין עד שירחצו", עכ"ל, הרי ברור שמה שכתוב רחיצה הכוונה לפי ההלכות של תשעה קבין, וזה נקרא רחיצה כיון שלא טובלים במים אלא ששופכים עליו, וא"כ לא הבנתי מה ראה השבה"ל בלשון הראשונים להוכיח מהם שלא צריך כח גברא, ועי' לקמן שנסביר בעזה"י את דבריו.

מסביר כוונת הרמב"ם מה המנהג פשוט בשנער וספרד שנהגו ברחיצה

2. והנה לשון הרמב"ם (תפילה פרק ד הלכה ה-ו) הוא "וכבר בטלה גם תקנה זו של תפלה

מיד יוצאים המים שנחשב כח גברא, ואע"פ שאין דברינו מוכרחים מ"מ אזדא הראיה כיון שיתכן כדברינו.

מביא ראיה מן הראב"ד שצריך כוח גברא

ד. והנה הפוסקים האחרונים בני זמנינו (עי' משנה הלכות שם ותשובות והנהגות חלק א סימן קכג ועוד הרבה) הביאו שפיר את הראב"ד (תשובות ופסקים סימן כג) שכתב בזה דברים ברורים שצריך בזה כח גברא שהרי זה לשונו "וכן נ"ל על תשעה קבין שאמרו לטבילת בעל קרי שמצותן בנטילה ולא בטבילה כדאיתא בברכות שהן צריכין שיבואו עליו מכח אדם, שאל"כ א"א שלא יתפזר מהם לבטלה ונמצאו תשעה קבין חסרים, והחכם יבין וכו'" עכ"ל, [ולהלן אביא בעזה"י את כל לשונו].

והנה יש כלל גדול שעם ראשונים אי אפשר להתווכח אלא א"כ יש ראיה ברורה מן הש"ס או מן אחד הראשונים אחרים, והאחרונים הראשונים שדנו בזה והתירו בזה כגון ה'צור יעקב' (קונטרס שארית יעקב סימן ט' הודפס בסוף שו"ת צור יעקב) והתורת יקותיאל (סימן ג) לא הביאו את הראב"ד, וא"כ הכלל הוא שאומרים שאילו ראו את הראב"ד לא היו כותבים כך וכמו"ש כל זה בש"ך יו"ד סוף סימן קפט, וא"כ לכאורה צדקו טעם המחמירים בזה, ואע"פ שראיתי כמה מן האחרונים שאומרים כיון שאין חובה לשפוך ט' קבין שהרי בטלו להטבילה וכמו"ש בשו"ע סימן פח א"כ בוודאי אפשר להקל דלא כמו הראב"ד, מ"מ בעניי לא זכיתי להבינם שהרי כיון שרוצה להדר לעשות כתקנת חז"ל וכהשיטות שלא בטלוהו לתפילה א"כ צריך לעשותו כדבעי וכמו שתיקנו חז"ל, ואם לא עשה שתקנתם לא עשה כלום.

השבה"ל דייק ממה שכתבו כמה ראשונים לשון רחיצה שאפשר גם בלי כח גברא והקושי בדבריו

ה. וראיתי שהשבה"ל שם כתב "ועיין היטב לשון הרמב"ם פ"ד מתפלה ה"ו דרחיצה בעלמא היא ע"ש בלשון הכ"מ, וכן הוא לשון שאר הראשונים", וכוונתו למה שכתב הרי"ף (ברכות דף יג עמוד ב) "וכתב רבינו האי גאון

חבל נחלתו

על טהרת תשעה קבין

יא

מוכיח שכמה ראשונים חלקו על הראב"ד בסברתו

ח. אולם כד נתבונן נראה שהראב"ד שהחמיר שצריך ט' קבין ע"י כח גברא הוא מכח סברא ומכח ראייה, ואעתיק את לשונו כדי לדייק ממנו וז"ל "ומה שאמרו במים ראשונים שצריכין כלי וכח אדם לא ידעתי מאין יצא להם, ואיפשר כי הכלי למדוהו מקדוש ידיים ורגלים שהיה מן הכיור, אבל כח אדם לא ידעתי מאין [פירוש שהרי בקידוש ידיים נטלו את ידיהם מן הכיור ולא היה שם כח גברא שהמים נשפכים מעליהם דרך הדדין], ונ"ל משום דלא אפשר הוא, שא"א לרביעית אם לא יבאו מכח אדם שלא יתפזר ממנו לבטלה ונמצא רביעית חסר מעל גבי ידיו, וכן נ"ל על תשעה קבין שאמרו לטבילת בעל קרי שמצותן בנטילה ולא בטבילה כדאיתא בברכות - שהן צריכין שיבואו עליו מכח אדם, שאל"כ א"א שלא יתפזר מהם לבטלה ונמצאו תשעה קבין חסרים, והחכם יבין. ובגמ' דברכות (דף כב.) הכי איתא א"ל ר' זירא לשמעיה אייתי תשעה קבין ושדי עלי, אלמא צריכין שיבואו מכח אדם, וכיון שא"א לשיעור מצומצם אלא מכח אדם גזרו אפילו ביותר מכשיעור שלא יהא אלא מכח אדם. כן נ"ל, עכ"ל.

הרי מוכח שאחר שחידש הטעם שבמים הראשונים צריך כח גברא שאם לא הרי קצת ילך לאיבוד לכן חידש שגם ט' קבין צריך כח גברא כדי שלא ילך קצת מהם לאיבוד, אולם הבית יוסף בסימן קנט הביא בשם הגהות מיימוניות טעם אחר וז"ל "דהא דבעין כח אדם נפקא לן מדכתיב (במדבר יט יט) והזה הטהור דבעין כח גברא", הרי מוכח שזה דין מיוחד בנטילת ידיים, וכן מבואר במאירי (ברכות - קונטרס בית יד) "מים ראשונים צריך שיבאו מכח אדם, ובשאלתות למדוה ממנו חטאת".

וכן כתב המאירי עוד שם לגבי נטילת ידיים "מחזיר את הברזא ומסירה כשירצה ליטול פעם אחרת, ואף על פי שבכור הותר בדרך זה בנטילה מיהא אינו כלום", הרי מבואר בהדיא שנטילת ידיים אינו דומה לקידוש של מי כיור שכשר גם בהסרת הברזא, אבל בנטילת ידיים צריך כל פעם להוציא את הברזא מחדש.

לפי שלא פשטה בכל ישראל ולא היה כח בציבור לעמוד בה, מנהג פשוט בשנער ובספרד שאין בעל קרי מתפלל עד שרוחץ כל בשרו במים משום הכון לקראת אלהיך ישראל וכו", וכתב הכסף משנה שכוונת הרמב"ם היא שהמנהג הפשוט של ספרד היה רחיצה בתשעה קבין, והקשה עליו הזיו משנה שם שאם כוונת הרמב"ם לתשעה קבין היה לו לומר מפורש נתינת ט' קבין עליו, כיון שהיא דוקא בנתינה עליו ולא בתוכו, ודוקא ט' קבין ולא פחות, ולכן חלק עליו וסובר שאין כוונתו לדין של תשעה קבין אלא שנהגו כמו אחד מן השיטות שאפשר גם טבילה בכלי בתשעה קבין.

ולכאורה צריך ביאור שהרי אע"פ שאפשר גם בכלי מ"מ היה הרמב"ם צריך להדגיש שצריך דווקא ט' קבין ולא פחות, ונראה להסביר את דבריו של הזיו משנה' שלא היה צריך הרמב"ם לומר ט' קבין כיון שאי אפשר לטבול אם אין ט' קבין שהרי כתב המאירי (ברכות כב) שהטעם שתיקנו ט' קבין כיון שבהכי תקנו חז"ל שאפשר שיעלה מים על כל גופו, [ואע"פ שמבואר כמה מקומות בגמ' שצריך מ' סאה בשביל שכל גופו יטבול בהם מ"מ מבואר בפוסקים שע"י שטובל המים עולים ומכסים את הגוף גם בפחות ממ' סאה, ורק חז"ל שיערו שצריך מ' סאה שייכנס כל הגוף גם בלי שהמים עולים].

ובעניי נראה פשוט לתרץ את הכסף משנה מהשגתו של הזיו משנה שכיון שהרמב"ם סבר שבטלו הטבילה ואת הט' קבין ורק הביא שנהגים בספרד שרוחצים, כיון שאינו נוגע להלכה שהרי בטלו חובת טבילה לכן לא נכנס הרמב"ם לבאר איך עושים את זה, ורק כתב איזה סוג טמאים נוהגים להתרחץ.

וכיון שכן תו אי אפשר להביא שום ראייה מהרמב"ם מה הוא סובר האם צריך כח גברא או לא כיון שלא הזכיר הרמב"ם שום פרט בענין הזה ורק בדרך כלל כתב שיש מנהג שרוחצים, אולם לאלה שרוצים להדר לקיים שיטות ראשונים שטובלים או שנותנים ט' קבין לתפילה שפיר צריכים לדעת איך לקיימו כדן.

חבל נחלתו

על טהרת תשעה קבין

י. אולם אם זה ראייתו הרי הדברים נסתרים מכמה ראשונים שהרי בשו"ע שם סעיף ח כתוב "אם הכניס ידיו לתוך כלי של מים ושכשך ידיו בהם וכו' י"א שעלתה לו נטילה, וי"א שלא עלתה לו, ובשעת הדחק יכול לסמוך על דברי המתירים", והיינו שיטת הבה"ג שהזכירו הראשונים שסבר שאפשר לשכשך ידיו בתוך כלי, ועיין שם בשעה"צ ובביאור הלכה שיש מסבירים שהבה"ג לא מצריך כח גברא בנט"י, ויש מסבירים ששכשך ידיו בתוך הכלי זה נחשב כח גברא, ויהיה איך שיהיה מ"מ גם בט" קבין היה אפשר להיכנס בתוך כלי שיש בתוכו ט' קבין, וא"כ צריך להבין דעת הבה"ג למה אי אפשר ליכנס בתוך ט' קבין מים שאובים ולמה צריך דווקא שיישפך עליו.

ואולי כוונת חז"ל שיהיה דווקא בשפיכה כדי שיהיה ניכר שאי אפשר לטבול בט' קבין, ושידעו שזה רק סוג של רחיצה שלא יבואו לטעות שאפשר גם לטבול בכלים [אולם טעם זה לא מסתדר לפי השיטה בברכות דף כב: שאם יש מ' סאה אפשר לטבול גם בכלי], או שלא יבואו לטעות שאפשר לטבול בט' קבין אפילו בקרקע, ואח"כ ראיתי שגם בספר חודש האביב (של בעל הפלא פועץ) ביאר שם כך.

או כמו שמוכח מהרמב"ן והר"ן בגיטין דף טז שעיקר רחיצה פעם היה להיכנס בתוך אמבטיה ולכן רצו חז"ל לעשות היכר שזה למען ט' קבין ולא רחיצה רגילה.

או כיון שט' קבין הוא שיעור שע"י נתינה עליו יכסה כל גופו ואם ייכנס בתוכו לא יכוסה כל גופו, וממילא כבר לא חלקו חז"ל שאפילו אם יש לו שיעור גדול ג"כ אי אפשר לטבול בתוכו, והסברא האחרונה מבואר בשבה"ל שם ומבוסס על המאירי, ויהיה איזה טעם שיהיה מ"מ אזדא לה ראיית הראב"ד לפי שיטת הבה"ג.

מוכיח ששפיר יש לסמוך על מקלחת לגבי ט' קבין

יא. ובר מן דין הרי שיטת הגר"א שם בסעיף י' שלפי דעת הרמב"ם אם הסיר הברזא אפילו פעם אחת הרי זה נחשב כוח הנותן ולא צריך כל פעם לפותחו, וכן כתב המאירי שם לעיקר לדינא, וכן פסק הרשב"א בתורת הבית (בית ו

וא"כ מסברא שפיר אפשר לעשות נתינת ט' קבין כמו רחיצה מן הכיור שהיה מספיק להוציא את הפקק פעם ראשונה, ואולי זו היתה כוונת השבה"ל שדייק מן הראשונים שכשר ע"י מקלחת כיון שכתבו לגבי ט' קבין לשון רחיצה, והיינו שמהיכי תיתי לחדש שצריך דווקא כח גברא יותר מן רחיצה בכיור שכתוב בפסוק ורחצו ממנו ושפיר מתקיים ע"י הסרת הברזא, ורק בנט"י לומדים ממי חטאת שצריך נתינה ע"י כח אדם.

ביאור ראיית הראב"ד מן הגמ'

ט. וגם מה שהביא הראב"ד ראה מן הגמ' שאמר ר' זירא אייתי תשעה קבין ושדי עלי, ומזה מוכיח שצריכים לבוא ע"י כח אדם, לכאורה תמוה הראיה שדילמא איה"נ אם היה נופל מעצמו ג"כ היה טוב ורק ביקש שישפוך עליו וכמו דרך העולם שלא מצוי שיישפך עליו בלי כח גברא, ואם כוונת הראב"ד היא לדייק מלשון הגמ' בהמשך שאמר ר' זירא שתשעה קבין בנתינה ולא בטבילה, ומוכח שצריך שיתן גברא עליו מדנקט לשון נתינה, קשה אדרבה הרי אפשר לדייק להיפוך שלא צריך כח גברא ממה שאמר רב פפא שם בעמוד ב' "דנפול עילווי תשעה קבין", ומשמע שפיר שגם אם נפל שלא ע"י מעשה אדם הרי זה טוב מדנקט לשון נפילה, וכן הוא במשנה במסכת מקוואות (פרק ג משנה ד) החולה שנפלו עליו תשעה קבין מים.

אלא נראה שעיקר ראייתו היא ממה שמבואר שם בגמ' שר' זירא ישב בכלי שהיה שם ט' קבין וביקש שישפכו עליו ט' קבין, ומטעם שט' קבין צריך שיישפך עליו ולא שייכנס בתוכו, ודייק הראב"ד שהטעם בזה הוא כיון שחסר כח גברא, וכמו שמבואר במשנ"ב (סימן קנט ס"ק נד) שלפי הרבה פוסקים אינו יכול לטהר ידיו ע"י שיכניס אותם בכלי כיון שחסר כח גברא, וממילא הבין הראב"ד שזה גם הסיבה שאי אפשר לקיים התקנה של ט' קבין ע"י שייכנס בתוך כלי, ומזה הוכיח שצריך כח גברא.

מוכיח משיטת הבה"ג שאי אפשר להוכיח שצריך כח גברא ממה שאי אפשר לטבול בתוך כלי

חבל נחלתו

על טהרת תשעה קבין

יג

בשאוּבין בקרקע, וקולא השני של ט' קבין, וע"ז כתב כיון שמספיק ט' קבין ושאוּבין, היינו שפיכת ג' קבין וטבילה בשאוּבין, וא"כ הרי לא דיבר כלל על שפיכת ט' קבין האם זה בכלי או לא.

מפלפל האם צריך כלי

יג. ולעולם יכול להיות שכיון שחז"ל תיקנו דווקא בנתינה לכן צריך דווקא כלי וכפשטות לשון רבינו יונה שצריך כלי אחד, וכמו שמבואר במשנה במקוואות (פרק ג' משנה ד') מכלי אחד משנים ומשלשה מצטרפין ומארבעה אין מצטרפין, ומשמע מזה שיש קפידא בכלים, שאילו לא היה קפידא מה לי אם זה כלי אחד או מאה כלים, העיקר שיפול עליו כל הזמן בלי הפסק, אלא משמע שכיון שהכלי מאגד המים להיות ביחד לכן כאילו המים מכוונסים והם ביחד, וע"ז יהיה תשעה קבין ביחד, והקילו חז"ל שעד שלושה כלים עדיין נחשבים להיות ביחד, אבל בלי כלי איזה צירוף יש בין מים ראשונים למים השניים.

רק שסברא הזאת לכאורה אינה נכונה שהרי כיוצא בזה מצאנו בשו"ע לגבי ג' לוגין שפוסלים את המקוה שמבואר בשו"ע (יו"ד סימן רא סעיף טו) "לא שנא שאבן בכלי, לא שנא סוחט כסותו והגביהו והמים שבה נופלין ממקומות הרבה, וכן המערה מהצרצור ומטיל ממקומות הרבה לתוכו, או שזרקם בחפניו, ואפילו נפלו בו משני כלים או משלשה, מזה מעט ומזה מעט, מצטרפין, במה דברים אמורים, שמתחיל מכלי השני עד שלא פסק מהכלי ראשון, אבל אם פסק הראשון קודם שהתחיל השני, אין מצטרפין. ואם התחיל השני עד שלא פסק דוקא משלשה כלים, אבל מד' אין מצטרפין וכו'" עכ"ל, א"כ הרי רואים שפיר שאע"פ שלא מגיע מכלי מ"מ יש צירוף במים, ואע"פ שאינו דומה ממש לכאן בכל הלכותיה מ"מ לכאורה מוכח מכאן שאפשר לצרף מים גם בלי כלי, וא"כ לכאורה לא צריך כלי.

ה'מנחת יצחק' הביא ראייה שלא צריך כלי

יד. וחפשתי ומצאתי במנחת יצחק (חלק ד תוכן העניינים בהשמטה לסימן כא) שהביא באמת ראייה שלא צריך דווקא כלי, ממה

שער ד) שבנטילת ידים לא צריכים כח גברא, ולכן הגם שהשו"ע שם בסעיף ט' לא פסק כך להלכה, מ"מ הפוסקים הקשו סתירה על השו"ע שם (עי' רעק"א וגר"א שם ואכמ"ל), ואע"פ שלגבי נטילת ידים שפיר מחמירים וכמו הכרעת השו"ע שם מ"מ לגבי טבילת עזרא שהוא רק תקנתא דרבנן ובפרט שבטלוה לטבילותא, לכן אע"פ שרוצה להחמיר כמו השיטות שלא בטלוהו מ"מ שפיר יכול לפסוק כמו שיטות המקילים בזה, ובפרט שמסתבר שרחיצת ט' קבין דומה לרחיצה של מי כיוור שלא מסתבר לומר שזה כמו הזיית מי חטאת, ורק הראב"ד לשיטתו שחידש שחששו שיהיה פחות מן השיעור לכן מצריך שיהיה גם כח גברא, ולכן למעשה נראה להקל שלא צריך כח גברא.

השבה"ל מביא ראייה מ'האשכול' שלא צריך שפיכה מכלי והקושיא עליו

יב. ועכשיו נדון האם צריך כלי לגבי נתינת ט' קבין, שראיתי בשבה"ל שם שהביא ראייה שלגבי ט' קבין לא צריך כלי ממה שכתב בספר האשכול (הלכות תפלה סימן א) לגבי האם פוסל חציצה בטבילת עזרא, וכתב "אבל טבילת קרי דליכא למימר בה חכמים כעין דאורייתא תקון, דכבר התירו לטבול בשאוּבין כדתנן במקואות (פ"ח מ"א), ואמרו (ברכות כ"ב) בעל קרי החולה שנפלו עליו ט' קבין טהור ואפילו משנים ושלשה כלים מצטרפין וכו' וכיון דדי בט' קבין ובשאוּבין, ליכא למימר חכמים כעין דאורייתא תקון דאינהו פסולין מדאורייתא, וכיון דאינהו לא מעכבי בטבילת קרי חציצה במיעוט הגוף נמי לא מעכבא", עכ"ל הנוגע לעניינו.

ודייק מזה השבה"ל שלא צריך כלי שהרי כתב "וכיון דדי בט' קבין ובשאוּבין", ומשמע שאם לא היה שאוב דהיינו שלא היה בכלי הרי זה בוודאי טוב, אלא שהקילו חז"ל שגם אם זה שאוב הרי זה טוב, שאילו היה דין שצריך דווקא כלי איך אפשר ללמוד מזה קולא שלא מפריע חציצה.

ואומר אני הקטן שאפשר לדחות את הראיה מספר האשכול, שהרי הביא האשכול לפני זה שני קולות של בעל קרי קולא אחד של טבילה

חבל נחלתו

על טהרת תשעה קבין

יד

בהדיא שלא צריך כלי, ועיי"ש שהביא עוד
ראיה ואכמ"ל.

היוצא מדברינו: אפשר לכתחילה לעשות
הטהרה של ט' קבין ע"י מקלחת.

שכתוב ברש"י (גיטין דף טז) שהקילו בתשעה
קבין "אפילו שאובין", שמשמע שלא צריך
דווקא כלי אלא אדרבה אפילו שאובין ג"כ הוא
טוב, וגם ממה שכתב הט"ז (סימן פח סק"א)
שכשר ט' קבין גם במים שאובין, משמע

חבל נחלתו על טהרת תשעה קבין

פרק ג'

האם אפשר ליטהר עם ט' קבין ע"י מקלחת שצריך להחזיק כל הזמן את הראש של המקלחת

וא"כ אותו דבר צריכים לומר בנידון של ט' קבין שפשיטא ליה לגמ' שצריך שיפלו בבת אחת על כל הגוף, ואילו שפך על חצי הגוף ט' קבין ואח"כ שפך על חצי השני ט' קבין פשוט ליה לגמ' שלא מצטרף, רק שהשאלה של הגמ' היא האם הטבילה והנתינה היה ביחד האם זה מצטרף או לא.

וכך גם משמע במטה אפרים (סימן תרו סעיף יב) שכתב "אם נכנס חציו למקוה ולא הרכין ראשו לטבול חצי גופו אשר בחוץ רק שפכו עליו מלמעלה ט' קבין מועיל לטהר", ומדנקט "ולא הרכין ראשו רק שפכו עליו" מוכח שפיר שבעודו במקוה שפכו עליו, וכן הוא לשון של המשנ"ב (סימן פח סק"ד).

פשטות הגמ' משמע שגם אם חלק מן הגוף נמצאים בתוך מים שאובים גם כן אפשר לשפוך עליו ט' קבין

ג. וא"כ יש לשאול על הגמ' שאם עדיין חצי הגוף נמצא במקוה למה לא יתחשב שהט' קבין שנשפך עליו נשפך על כל הגוף גם על החלק שנמצא בתוך המקוה.

דהנה מבואר בגמ' (ברכות דף כב עמוד א) "רבי זירא הוה יתיב באגנא דמיא בי מסותא, אמר ליה לשמעיה זיל ואייתי לי תשעה קבין ושדי עלואי. אמר ליה רבי חייא בר אבא: למה ליה למר כולי האי והא יתיב בגווייהו, אמר ליה כארבעים סאה, מה ארבעים סאה בטבילה ולא בנתינה אף תשעה קבין בנתינה ולא בטבילה", ובפשטות משמע שבעודו יושב בתוך הכלי שהיה בתוכו ט' קבין שפך עליו ט' קבין מבחוץ, אולם אינה ראייה גמורה דדילמא יצא לחוץ והגמ' לא מספרת את ההמשך של הסיפור, וכך ראיתי גם בספר שיעורים של הרב אלישיב ז"ל.

מבאר שיתכן שכמו שיש השקה במקוה כך יש השקה גם בט' קבין

א. הנה מבואר בגמ' גיטין (דף טז.) אמר רב פפא, הרי אמרו בעל קרי חולה שנתנו עליו תשעה קבין מים טהור, בעי רב פפא חציו בטבילה וחציו בנתינה, מאי? תיקו. ופרש"י דעזרא תיקן טבילה לבעלי קריין קודם שיעסקו בתורה והקלו על החולה בנתינת תשעה קבין אפילו שאובין במסכת ברכות, ונסתפק רב פפא מה הדין אם נכנס חציו לתוך המקוה ועל חציו נתן ט' קבין שאובין, ולהלכה פסק הבית יוסף (או"ח סימן פח) כיון דמידי דתקנתא דרבנן הוא נקטינן לקולא, ואף על גב דתקנת עזרא ליתא האידנא, כתבתי זה משום דנפקא מינה למי שקיבל עליו לנהוג כתקנת עזרא, עכ"ל.

מסתפק האם כוונת הגמ' שבעודו במקוה נשפך עליו ט' קבין או אחר שיצא

ב. והנה יש להסתפק בפירוש הגמ' האם הכוונה היא שבעודו בתוך המקוה שפכו עליו ט' קבין, ועל זה נסתפקה הגמ' אם מועיל או לא, או שהשאלה היא שטבל חצי במקוה ואח"כ יצא ונשפך עליו ט' קבין על חצי הגוף, ולכאורה קשה לומר שמדובר שיש הפסק ביניהם שהרי יש כלל במקוה שאין טהרה לחצאים (עי' טור ריש סימן קצח).

וכך ראיתי בתפארת יעקב על מה שכתוב שם מקודם בגמ' "הרי אמרו הבא ראשו ורובו במים שאובין, וטהור שנפלו על ראשו ועל רובו שלשה לוגין מים שאובין טמא, בעי ר' ירמיה חציו בביאה וחציו בנפילה מהו", וביאר שהכוונה היא שתוך כדי שהטהור היה בכלי נפל על ראשו ג' לוגין, והוכיח את זה דאי בזה אחר זה הוי ליה למיבעי בנפילה גופא שחילקה לחצאין חצי הגוף ואח"כ חצי הגוף אי מהני, ועל כרחך דפשיטא ליה דבעינן שיפלו עליו בבת אחת א"כ על כרחך הספק בבת אחת, ע"כ.

חבל נחלתו

על טהרת תשעה קבין

זירא אע"פ שישב בט' קבין בתוך כלי מ"מ עלה לו ט' קבין שנשפך עליו.

מוכיח שרק אם מקצת הגוף נמצא בתוך המים אז מועיל לשפוך עליו

ו. רק שלכאורה נצטרך לומר שכל זה רק אם רוב הגוף נמצא מעל המים שאז כיון שנשפך עליו ט' קבין הרי זה ממשיך את הטהרה גם על המיעוט של הגוף והוא כעין השקה, אבל אם רוב או חצי הגוף נמצא בתוך המים לא יועיל שפיכת ט' קבין עליו - שהגע עצמך, אטו אם יטבול לגמרי בתוך המים בתוך הכלי וישפכו עליו ט' קבין האם זה יועיל, הרי עוד לא התחיל הטהרה כלל.

ועוד סברא יש לחלק ביניהם שהרי לפי חלק מן הפוסקים אין חציצה במיעוט הגוף מעכבת בשפיכת ט' קבין, וכן עיקר להלכה וכמו שמבואר בביאור הלכה בסימן פח ובשערי תשובה שם, ולכן אם רק מיעוט הגוף נמצא בתוך המים אע"פ שלא נאמר הסברא הזאת של השקה מ"מ לא יהא אלא חציצה שאינו חוצץ.

ויש מקום לומר שגם לפי האלף למטה (סימן תרו סק"ג) שסבר שחציצה פוסלת בט' קבין גם במיעוט הגוף, מ"מ יודה שמים שנמצאים בתוך האמבטיה אם זה רק מיעוט הגוף שאינו פוסל כיון שראוי לביאת מים, שהרי המים ראויים לבוא על כל הגוף רק כיון שיש עוד מים שם לכן לא נרגש המים שנשפכים עליו.

ובהכי מתיישבים שלא ייסתר דברי רבי יונתן שטייף ממטה אפרים סימן תרו סעיף יב שכתב "אבל אם אין בה ארבעים סאה בין שטבל כולו בתוכו, או חציו בטבילה וחציו בשפיכת ט' קבין לא נטהר, שדין ט' קבין לטהר אינם רק דרך שפיכה על גופו ולא דרך טבילה", ומבואר שאם חצי הגוף בתוך מים לא נטהר ולא אומרים סברא של השקה וכדומה, וכפי שהסברנו הדבר היטב בעזה"י אין דבריו סותרים את דברי רבי יונתן שטייף זצ"ל שהרי כיון שחצי הגוף היה בתוך המים אין כאן טהרת ט' קבין.

ועפ"ז פשוט שמה שנסתפק רב פפא הוא דווקא על חצי בטבילה וחצי בנטילה, אולם אם

ד. וראיתי בספר טהרת יו"ט על ברכות שם שהביא בשם הגה"צ רבי יונתן שטייף זצ"ל שמשמע מכאן שסגי ליתן עליו ט' קבין גם כשיושב במסותא וא"צ שיעמוד דוקא, ע"כ. ולכאורה יש לעיין איך המים יגיעו לכל מקום שהרי בישיבה אי אפשר לשפוך על הראש ושילך המים לכל הגוף, ועי' לקמן שנדון בזה האם אפשר לשפוך חלק מן הט' קבין על חלק מן הגוף.

ולכאורה אפשר לומר שאע"פ שאין המים שנשפכים מגיעים לכל מקום מ"מ המים שנמצאים בתוך הכלי מצטרפים למים הנשפכים וכאילו שהמים מגיעים לכל מקום, שהרי מבואר בשו"ע (יו"ד סימן קצח סעיף כח) "לא תאחוז בה חבירתה בידיה בשעת טבילה אלא אם כן רפתה ידה, כדי שיבואו המים במקום אחיזת ידיה, ואם הדיחה ידיה במים תחלה, שרי, שמשקה טופח שעל ידיה חבור למי המקוה", וכן מבואר בשו"ע בסימן קכ סעיף ב' לגבי טבילת כלים, ועיי"ש בט"ז (ס"ק ד) שכתב "שהאוחז באדם או בכלי ידיו ידיו במים דהיינו שקודם שיאחז הכלי ילחלח ידיו אפילו במים תלושים וע"י חיבורם למקוה יהיו גם המים שעל ידו כבר כמי מקוה ממש ע"י השקה", ועיי"ש עוד שכתב בשם הרשב"א "מפני שמשקה שעל ידיה טופח כדי להטפוח ומתחבר במי המקוה ואין כאן חציצה עכ"ל", ואכמ"ל בביאור כל הסוגיא שם, ועכ"פ מבואר שהרי זה כאילו הגיעו מי המקוה גם למקום שהוא רטוב.

ראיה מהפרי מגדים שיש חיבור גם למים שנמצא מתחת רגלו

ה. ומצאנו בפרי מגדים בריש סימן פח שכתב שצריך להטפוח את כפות רגלים לפני ששופך הט' קבין, ובכף החיים (אות ז) ביאר יותר "כדי כשיבואו אח"כ המים על גופו ועל פס רגלו ממעל יהיה חיבור עם המים שעל פס רגלו אשר מתחת, ויהיה כאילו על כל גופו באו המים אפילו מתחת רגליו שנוגעות בקרקע וכו' ויהיה הכל בחיבור אחד ונמצא שבאו המים על כל גופו", וא"כ שפיר י"ל שמי שיושב באמבטיה של מים ונשפך על גופו ט' קבין שכל המים שבאמבטיה מצטרפים והרי זה כאילו עשה השקה למי מקוה, ולכן מובן איך ר'

חבל נחלתו

על טהרת תשעה קבין

יז

האם מועיל לפזר הט' קבין על כל הגוף או שצריך כל הזמן לשפוך מראשו עד רגליו

1. אולם אם שפך ברצף אחד כל הט' קבין על חלקים אחרים של הגוף, וכל הט' קבין עלה על גופו רק שחלק מן המים הגיע רק לרגלו וחלק הגיע רק לזרועו יש לעיין האם מועיל או לא, שהרי מבואר במאירי (ברכות דף כב עמוד א) "נתינת ט' קבין על גופו שכך שיערו שכל הגוף עולה בהם דרך נתינה", וכן מבואר בראב"ד (עדיות פרק א משנה ג), וא"כ כיון שכל המים עלה על גופו למה לא נאמר שזה מועיל, אולם מצד שני י"ל שחז"ל תיקנו סדר נתינה ששופכים מעל ראשו ומשם יורד לכל הגוף שאז הרי זה דומה לטבילה שכל גופו מתכסה עם הט' קבין [ואע"פ שאין כל המים מגיעים לכל הגוף אין בזה קפיידא כל שראוי לביאת מים וכמו"ש לקמן], אולם אם שופך על חלקים מן הגוף למטה הרי אין החלק העליון מתכסה בט' קבין רק בפחות מזה.

וראיתי בשיעורי ר' דוד (גיטין דף טז עמוד א) שזה מועיל וז"ל "דבאמת גבי ט' קבין אפילו אם יתן מכל כלי רק על חצי גופו, נמי מהני, ומשום דכיון דלא בעינן דין כלי, ורק שיהיה נתינה של ט' קבין מים בלא הפסק, א"כ אפי' כשנתן מכל כלי רק על חצי גופו, ואין בכל כלי ט' קבין, נמי מהני כיון דעכ"פ איכא נתינת ט' קבין על כולו בלא הפסק, ושפיר איכא צירוף בהמים וטהור", עכ"ל.

וכן מבואר בחכמת שלמה (סימן פח, להגאון רבי שלמה קלוגר ז"ל) וז"ל "והנה גרסין פ"ב דגיטין חציו בטבילה וחציו בנטילה מהו, והנה מדלא מבעיא אם הטיל ט' קבין על חציו ואח"כ ט' קבין על חציו השנית מוכח מזה דבזה פשיטא ליה דמהני כיון דהוי כולו בנטילת ט' קבין, ולהיפוך מה דלא מבעיא ליה אם הטיל פחות מט' קבין על חציה ואח"כ עוד פחות מט' קבין על חציה נראה דפשיטא ליה דזה לא מהני דבעינן הטלת ט' קבין ביחד ולא בהפסק, ומדלא מבעיא ליה בטבילה עצמה אם טבל חצי הגוף וחזר וטבל חצי הגוף השני אם מצטרפין מוכח דפשיטא ליה דבזה אין מצטרפין, רק דמבעיא ליה בבעל קרי כיון דהקילו עליו דדי בט' קבין א"כ בזה די אם הטיל על חצי הגוף ט' קבין ועוד על חצי הגוף

רק רגליו נוגעות במקוה יועיל שפיכת ט' קבין עליו וכנ"ל, [אולם לפי הטעם שכתבנו שמועיל מטעם השקה יש לומר טעם אחר באבעיא של רב פפא שכיון שהוא מדבר שהיה חציו בתוך מקוה י"ל שאי אפשר לומר שיועיל השקת מקוה דאורייתא שיהיה סניף לט' קבין שהוא תקנתא, ולמעשה אין נפק"מ מזה כיון שממילא פוסקים את האבעיא לקולא שמועיל חצי בטבילת מקוה וחצי בשפיכה וכנ"ל].

מחלק בין נטילת ידים שא"צ לשפוך עליו ברצף לבין ט' קבין שצריך שיהיה ברצף

ה. והנה בהלכות נטילת ידים (סימן קסב סעיף ג) כתוב בשו"ע "נטל מקצת ידו וחזר והוסיף ונטל הנשאר מידו, הרי ידו טמאה כמו שהיתה, דאין נטילה לחצאין, ואם עדיין יש על מקצת היד שנטל בתחילה טופח על מנת להטפוח הרי זו טהורה", ע"כ, הרי מבואר שכל שהוא עדיין טופח ע"מ להטפוח הרי הוא מצטרף [אולם לא כל הראשונים סבורים כך אבל עכ"פ כך היא העיקר להלכה ועיי"ש במפרשי השו"ע].

אולם לגבי תשעה קבין מבואר במשנה (מקוואות פרק ג משנה ג) שחייב להיות כל הט' קבין ברצף אחד ובלי הפסק, הרי רואים שאינו דומה לנטילת ידים שכל ששופך בשעה שהוא עדיין טופח ע"מ להטפוח שהוא מצטרף, ועלה בלבי כמה חילוקים או שבנטילת ידים כיון שיש דין כלי לכן הכלי מחבר אותם, משא"כ בט' קבין שאין דין כלי לכן צריך שיהיה הכל ברצף אחד, או כיון שהוא סוג טבילה לכן צריך שיהיה ביחד ממש כמו בטבילה שאין טהרה לחצאים, או כיון שלגבי נטילת ידים לפי הרבה פוסקים אין צריך שישפוך כל הרביעית על ידיו והעיקר שיהיה בתוך הכלי שיעור רביעית וכמו שמבואר בסימן ק"ס סעיף יג לכן מצטרף ג"כ בהפסקות, משא"כ כאן שצריך שכל הט' קבין יישפך לכן צריך שיהיה ברצף כדי שיהיה צירוף, והעיקר נראה שדרך רחיצה היא שיהיה ממש ברצף אחד, וכמו שגזרו חז"ל על טהור שנשפך על ראשו ורובו ג' לוגין שנטמא שצריך שיהיה דווקא ברצף ואם לא אינו נטמא, והטעם לכאורה היא כיון שאינו דרך רחיצה.

חבל נחלתו

על טהרת תשעה קבין

שמוכח מן הגמ' שא"א ליטהר במקוה לחצאי צריך לומר לכאורה שלא בדקדוק כתב כן כאילו שמוכח כן מן הגמ', שהרי משנה שלימה שנינו במקוואות (פרק ג משנה ד) "בעל קרי החולה שנפלו עליו תשעה קבין מים וכו' מכלי אחד משנים ומשלשה מצטרפין וכו' במה דברים אמורים **בזמן שהתחיל השני עד שלא פסק הראשון**", הרי מבואר בהדיא שלא מועיל צירוף בט' קבין אלא אם עשה כן בלי הפסק, וכמו"כ מבואר בבית יוסף (יו"ד ריש סימן קצח) בשם כל הראשונים דבספרא (אמור פרק ד ה"ז) יליף הכי מדכתיב (ויקרא כב ו - ז) כי אם רחץ בשרו במים ובא השמש וטהר מה ביאת שמשו כולו כאחד אף ביאתו במים כולו כאחד, וא"כ לא היה צריך לדייק כן מן הגמ'.

וסבר החכמת שלמה שצריך שיהיה ט' קבין בפעם אחד שזה מביא את הטהרה, ואם יש ט' קבין גם על חצי הגוף הרי יכול לשפוך עליו אפילו בהפסק על חצי השני, אולם אם מפזר הט' קבין בלי הפסק הרי זה מועיל גם על חציים מן הגוף כיון שלא היה הפסק ביניהם.

אולם בעניי נראה שאפשר שגם לפי החכמת שלמה שט' קבין מטהר לחצאים שזה רק בתנאי שעדיין טופח ע"מ להטפוח וכמו שמצאנו בנטילת ידים שזה מצרף אותם להיות אחד, אולם אינו מוכרח.

מוכיח מן הספר חסידים שצריך לשפוך את המים דרך ראשו

ח. ולכאורה יש ראייה מהספר חסידים שכל הט' קבין צריך שישפוך על כל הגוף דהיינו דרך ראשו (סימן תתכח) שהרי כתב "אדם שאין לו מי שישפוך עליו ט' קבין, ואין לו כמו כן כלי עשוי שיהא נשפכים עליו בלא ידיו, יכניס המים בכלי שלו וישימם על דבר גבוה וישפכו עליו, וימהר להניח הכלי מידו וישים על זרועותיו ועל ידיו קודם שיכלו המים מן הראש כדי שירדו המים על זרועותיו ועל ידיו, ולא שזהו בטוב כי ידיו וזרועותיו שמא לא ירד מים עליהם אלא טוב כלום מלא כלום", עכ"ל, ולכאורה מוכח מכאן שאי אפשר לשפוך חציים על הגוף בלי הפסק שהרי אם אפשר למה צריך להניחו במקום גבוה וכו' שהרי שפיר יכול היה לשפוך חלק מן הט' קבין עם יד אחת

ט' קבין ולכך מבעיא ליה אם הוי חציו בטבילה כיון דהוי שינוי למעליותא מכל שכן דדי, או נימא דבעינן כולו בטבילה או כולו בנטילה", עכ"ל.

הרי מבואר מדבריו שכתב לגבי שפיכת פחות מט' קבין על חציו שלא מועיל משום "דבעינן הטלת ט' קבין ביחד ולא בהפסק", ומוכח מזה שאם שפך בלי הפסק על שני החצאים שזה מועיל אע"פ ששפך קצת מן המים על חצי אחד וחלק מן המים על חצי השני.

הבאר משה הקשה על החכמת שלמה איך אפשר ליטהר חצי הגוף, וביאר מהלכו

ז. והנה ראיתי מה שהקשה בשו"ת באר משה (חלק ה סימן יח אות ד) שדברי החכמת שלמה הם תמוהים שהרי נעשה ק"ו מה אם בשעה שחציו במים בתוך מקוה ונתנו עליו ט' קבין ואפ"ה יש ספק בגמ' האם מצטרף או לא, ק"ו אם בשעה שנתנו הט' קבין על חצי הגוף לא היה על חצי הגוף כלום שבוודאי שלא מועיל, ע"כ.

והמעייין בחכמת שלמה יראה שלא קשה מידי שהרי הוא למד שהפירוש בגמ' הוא שהיה חציו בתוך מקוה ויצא ושפך על חציו ט' קבין [ועפ"ז מיושב מה שהקשינו בתחילת המאמר בפשיטות עיי"ש], ולכן הבין שכל הספק של הגמ' כיון שזה שני סוגי טהרות, אבל אם זה סוג טהרה אחד דהיינו ששפך ט' קבין על כל אחד מחלקי הגוף שזה היה פשוט לגמ' שזה מועיל כיון שזה סוג טהרה אחד, ודומה לנט"י שלא צריך שכל הרביעית ילך על כל היד אלא שאפשר לשפוך זעיר כאן וזעיר שם וכמו"ש בסימן קסב סעיף ג' עיי"ש במפרשים, ודבריו הם לא כמו הכיון של התפארת יעקב שהבאנו בריש דברינו שהבין שמוכרח שהגמ' דיברה שבשעה שהיה בתוך המים נשפך עליו, והוכיח את זה שאם הספק היה רק אחר שיצא היה לו למבעי קודם על אותו סוג [דהיינו ט' קבין על שני החצאים אחד אחרי השני] לפני שהגמ' מסתפקת על שני סוגים [דהיינו ט' קבין על חצי ומקוה על חצי].

[והנה מה שכתב החכמת שלמה שנראה שהיה פשוט לגמ' שלא מועיל לחלק ט' קבין לשנים אם היה הפסק ביניהם, וכן מה שכתב

חבל נחלתו

על טהרת תשעה קבין

יט

מוכח שסתימת הפוסקים הוא שצריך שכל המים יישפך דרך ראשו ולכן אם ישפוך בעצמו יהיה ידיו נמצאים מבחוץ.

ועוררני גם למה שכתב הקיצור שולחן ערוך (סימן קצ"ז סעיף ב) לגבי שפיכת ט' קבין על מת בר מינן, שכתב שופכין עליו תשעה קבין מים, דהיינו שמעמידין את המת על הקרקע, או על גבי קש, ושופכין את המים על ראשו שירדו על כל גופו, הרי מוכח שרק דרך הראש נופל על כל הגוף שאילו היה אפשר לשפוך לחצאים היה אפשר לרחצו בשכיבה ושיעביר המים על כל גופו.

וכן פשוטות השבט הלוי (חלק א סימן כד) שכתב "אלא דאינו עולה רק דרך נתינה מראשו דרך גופו למטה".

וכמדומני שהכי הוא סוגיא דעלמא, וגם שעפי"ז מובן שלא יתנו לכל אחד תורתו בידו שאחד ישפוך רוב הט' קבין על ידיו ואחד ישפוך הרוב על רגליו וכדומה, ואילו לפי הנ"ל כל המים צריכים ללכת מלמעלה למטה, ואז הרי כאילו נכנס לתוך מקוה שהוא מוקף עם הטהרה של ט' קבין.

ולכן מובן מה שכתב האלף למטה שגם אם המים לא הגיעו לכל הגוף מ"מ מהני "דצריך שכל המים יעברו נגד גופו וסביב לו וזהו נקרא רחיצת כל גופו, וגם יש לדקדק שיהיה כל הגוף ראוי לביאת מים [שלכן צריך שירטיב כפות רגליו וכמו הפרי מגדים] וכו", עכ"ל, וגם הפרי מגדים שם כתב שמנהג אנשים שאינם מקפידים אם המים מגיעים לכל מקום, ואע"פ שכתב על המנהג שאינו יודע מה הטעם מ"מ הרי ביאר האלף למטה הטעם של המנהג שכיון שהגוף היה מוקף במים תו לא צריכים שיגיע לכל מקום, וכל זה יצדק רק אם יש סדר לשפיכת המים דהיינו דרך ראשו שאז הגוף מוקף במים ואז זה לפי גדר של חז"ל שאם לא מגיע מים לאיזה מקום הרי זה כאילו הגיע מים, אבל אם יכול לרחוץ כל אבר בפני עצמו למה שלא ירחץ כל המקומות בגוף שפיר, ואע"פ שאפשר להתווכח עם זה אבל הכי ריהטא טפי לענ"ד.

מסקנת ההלכה לענ"ד

וחלק עם יד השני, ואפילו אם זה כבד וצריך להחזיק בשני ידים מ"מ יכול לשפוך על כל הגוף חוץ מן הידים וכאשר יתרוקן רוב המים מן הכלי שפיר יהיה יכול לשפוך המים הנשאר על שני ידיו, ותו שא"כ למה צריך למהר ולהניחם מידו – הרי יכול היה להחזיקם בידיים על המקום גבוה ולהוריד את הכלי לאט לאט וכך המים ישפכו לאיטם עליו ויהיה יכול גם להכניס יד אחד מתחת ואח"כ יכניס עוד יד מתחת.

ואע"פ שכתב הספר חסידים לשון 'שיכלו המים מן הראש' שמשמע שאע"פ שרוב המים כבר ירדו מן הראש אין בזה בעיה, וכל הבעיה היא שאחרי שלא יהיה שום מים על הראש - שאז נמצא שלא נפלו כלל על ידיו שום מים, והרי לפי דברינו צריך שכל המים שנפלים מעל הראש שיפלו גם על ידיו או מבחוץ לידיו - ולא שיהיה ידיו למעלה חוץ מן מקום השפיכה, מ"מ לכאורה כוונתו שהרי כיון שעוזב את הכלי מיד נשפכים כל המים תיכף ומיד רגע כמימריה, ולכן ברגע שנפול מן הראש לחלק התחתון של הגוף נמצא שנפלו כל המים על ידיו גם כן, ומודינא שזה קצת דחוק רק כיון שיש כמה גרסאות בספר חסידים והענין מוכח לכאורה כמו שכתבנו.

מוכיח מפשטות הפוסקים שצריך שהמים יעברו דרך ראשו

ט. ואי אפשר להתעלם מפשטות המשנ"ב שכתב (סימן פח סק"ד) בשם המטה אפרים, דבעת שפיכת הט' קבין על האדם יש לו לעמוד זקוף ושתי ידיו מונחים נגד לבו ולא ידחק אותם בחיבוק הרבה רק בריווח קצת כדי שיבואו המים גם שם, ויזהיר לשופכים עליו שישפכו כנגד גופו ממש [כוונתו שלא ישפכו באופן שיפול המים על הקרקע ולא על גופו שאז יחסר בשיעור של ט' קבין], ואילו היה אפשר לשפוך על חלקים מן הגוף זה אחר זה למה היה צריך לכל זה – הרי העיקר שישפוך מים על כל הגוף ומה נפק"מ איך הוא עומד, אלא מוכח שכל המים שופכים מעל ראשו ומשם הם נופלים על כל הגוף, ולכן גם כתב שאנשים אחרים שופכים עליו, ואילו היה אפשר לעשותו לחצאין היה יכול לעשותו לבד שלבסוף ישפוך קצת מן המים על ידיו, אלא

חבל נחלתו

על טהרת תשעה קבין

אבל אם רק מיעוט הגוף נמצא בתוך המים וכגון שעומד בתוך האמבטיה אע"פ שרגליו נוגעות במים מ"מ אין הוא מפריע לטהרת ט' קבין.

ולכן נלע"ד שאלה שעושים ט' קבין ע"י מקלחת, ומחזיקים את ראש של המקלחת ביד אחד - אינם יוצאים ידי טהרת ט' קבין כיון שהיד לא נמצא מתחת המים, ואין מקום להתיר ולומר שהוא רק מיעוט הגוף ואין בזה חציצה - כי זה דומה למי שמוציא את ידו מן המקוה שלא נטהר אע"פ שהוא רק מיעוט.

ולפי הפוסקים שלא חוששים לחציצה אינו צריך להרטיב כפות רגליו לפני השפיכה כיון שהגוף מוקף במים - הרי הוא כמו שטבל ויש חציצה ברגלו שעלתה לו טבילה לגבי טבילת עזרא, רק שלכתחילה עדיף להרטיב רגלו כיון שהוא דבר שאין בו טורח ויכול לצאת אליבא דכו"ע.

אולם אם מחזיק את הראש ביד אחד לכמה דקות שיש בזה שיעור של ט' קבין, ואח"כ מחזיק את הראש ביד השני כמה דקות וכשיעור של ט' קבין, שפיר עלתה לו טהרה.

היוצא לדינא לענ"ד: מסתימת הפוסקים יוצא שט' קבין צריך שייזרק עליו דרך ראשו ומשם יגיע לכל האיברים, אולם במקום הדחק שאין מי שיזרוק עליו עדיף שיזרוק על עצמו ט' קבין אפילו אם ידיו נמצאים בחוץ וברצף אחד יראה לזרוק גם על ידיו קצת מן המים.

ולענ"ד אפשר להקל אם שופך על כל חלק מן הגוף ט' קבין שלימים ובלי הפסק ביניהם, שבזה לא נמצאו שהפוסקים חולקים על ה'חכמת שלמה' שסובר שמועיל, שהרי מוכח בגמ' שחציו בנתינה וחציו בטבילה מועיל אם זה היה ביחד, וא"כ מסתבר שגם ט' קבין מועיל אם זה היה ביחד דהיינו ברצף אחד, שגם לפי המהלך של התפארת יעקב שהבאנו בתחילת המאמר יוצא שעד כאן לא נסתפק רב פפא אלא כיון שהוא חצי במקוה וחצי בט' קבין, אבל אם הכל היה בט' קבין ובלי הפסק שפיר ייטהר האדם כיון שזה אותו סוג של טהרה וכל גופו נטהר ע"י ט' קבין, ואינו דומה למי ששופך חלק מן הט' קבין למטה על גופו שאז יוצא שראשו לא קיבל ט' קבין שלימים, משא"כ כאן הרי קיבל ראשו ט' קבין.

וגם יצא לדינא שמי שנמצא בתוך האמבטיה והוא מוקף במים אינו יכול לשפוך עליו ט' קבין,

חבל נחלתו

על טהרת תשעה קבין

פרק ד'

האם אפשר לטבול לטבילת עזרא בתוך אמבטיה שמכילה ארבעים סאה

בפתח"ת שם) דמותר לקבעו בקרקע כשהוא שלם ולעשות נקב אח"כ בעודו קבוע בקרקע, ואז אף אם סותם אח"כ הנקב כשר דהוי כמו קבעו ואח"כ חקקו, אלא שכתב דכיון דמשמעות הפרישה אינו כן לכן לכתחלה או בדיעבד במקום דליכא הפסד כל כך יש להוציא ולעשות לו נקב בתלוש אבל היכא דאיכא טרחא או הפסד מרובה יש להתיר, וא"כ לפי דבריו לגבי טבילת עזרא שפיר אפשר להקל כיון שכל הטבילה היא רק חומרא.

אולם רעק"א בסימן ל"ט חולק עליו וסובר דאם עשה נקב בעודו מחובר לקרקע כיון דכבר קנה שם כלי בתלוש וע"י החיבור לארץ לא אבד שמו, אלא שע"י הנקב מקרי כלי פסול, ושוב כשנסתם חוזר להיות כלי, ע"כ, וכיון שאנו מדברים על חומרות של טבילה בוודאי שלגבי זה אפשר לסמוך על הבאר יעקב שזה נחשב כקבעו ולבסוף חקקו.

מהדין של 'האביק שבמרחץ' מוכח שנחשב לכלי

ד. אולם עומד לנגדו לכאורה משנה מפורשת שאמבטיה נחשבת כלי אע"פ שהיה בזה נקב בשעה שחיברו לקרקע, שהרי מבואר במשנה (מקוואות פרק ו' משנה י') "האביק שבמרחץ בזמן שהוא באמצע פוסל", ופירש התפארת ישראל שם "אביק פירושו גומא – שיש כלי מתכות כעין קערה קטנה קבועה בקרקעית המקוה שבמרחץ, והוא כעין גומא בשולי המקוה, ויש באמצעית קערה זו נקב, וסותמין אותו במגופה, שכשנתמאסו המים שבמקוה מרוב הרחיצין, פותחין הנקב, ויוצאין משם המים שנמאסו, וחוזרין וסותמין הנקב במגופה, וממשיכין לתוך המקוה מים אחרים כשרים, והרי המים שבאביק שאובין הן, דאע"ג שהאביק מתחלה עשאו לקבעו בקרקע, ואין מקבל טומאה אפילו כשעדיין לא קבעו [ככלים פי"א מ"ה], וכ"ש זה שקבוע השתא בקרקע,

א. הנה מבואר במשנ"ב (סימן פח ס"ק ד) דכל שהוא דרך טבילה בעיני דוקא ארבעים סאה ובקרקע כשאר טבילות, וא"כ נשאלת השאלה לגבי מי שיש לו אמבטיה גדולה שמכילה ארבעים סאה האם אפשר לטבול בו, שהרי כיון שכל צורת השימוש בו הוא רק אחרי שמחברים אותו לקרקע לכן אולי אין לזה שם כלי, וכמו שמבואר כמה פעמים במשניות בסדר טהרות שכל שהוא בא לשמש עם הקרקע אינו מקבל טומאה, וא"כ גם כאן הרי זה נחשב כאילו זה מחובר לקרקע.

כלי שהיה בזה נקב וחיברו לקרקע מותר לסתום את הנקב

ב. ובפרט שהרי כאן הרי יש נקב באמבטיה רק שסותמים אותו עם פקק, וא"כ הרי זה דומה למה שמבואר בשו"ע (יו"ד סימן רא סעיף ז) "הלוקח כלי גדול כגון חבית גדולה או עריבה גדולה, ונקבו נקב המטהרו וקבעו בארץ ועשהו מקוה, הרי זה כשר", ומבואר בפתח"ת שם בשם רעק"א וכל הפוסקים שאחר שחיברו לקרקע הרי זה כשר גם אם אח"כ תיקן את הנקב [ואף שיש אומרים שלגבי טבילה דאורייתא אין זה טוב מ"מ לגבי טבילה דרבנן כו"ע מודו שזה טוב יעו"י"ש בפתח"ת בסעיף ו], וא"כ אם בשעה שחיבר את האמבטיה לקרקע היה נקב בתוכו אז אע"פ שאח"כ יסתום את הנקב מ"מ הרי זה כאילו קבעו ולבסוף חקקו שזה כשר.

מחלוקת הפוסקים אם עשה נקב אחרי שהיה מחובר לקרקע ואח"כ סתמו אם נחשב כלי או לא

ג. ואפילו אם בשעה שקבעו את האמבטיה לא היה בזה נקב, אולם אח"כ פתח פעם אחד את הפקק הרי לפי חלק גדול מן הפוסקים שנבאר לקמן אין עליו תורת כלי בשעה שהנקב פתוח, ואז אע"פ שסתמו אח"כ מ"מ יש סוברים שאין עליו שם כלי, שהרי כתב הבאר יעקב (הובא

חבל נחלתו

על טהרת תשעה קבין

"ומיהו כל זה מהיות טוב, אבל לעיכובא כיון שלא נמצא זה אלא לפי נוסחת ארץ ישראל שבפירוש המשנה לרמב"ם, אין לי כח להמציא דבר חדש שלא נזכר בכל הפוסקים", עכ"ל, וכבר כתב עליו הזבחי צדק שם "שהחת"ס בעצמו ראה חולשת דבריו ולא סמך עליהם בעצמו", עכ"ל.

מחלוקת הנודע ביהודה עם הבית אפרים בשעה שברזא פתוח אם נחשב כלי או לא, ודעת החזו"א שעכ"פ לא נחשב כקבעו ולבסוף חקקו

1. והנה שיטת הנודע ביהודה (הובא בפתח"ת שם סעיף ו) הוא שאם בעת שעושה הנקב בחבית תיכף היה בדעתו לסתמו בברזא לא נתבטל שם כלי מן החבית כלל אפילו קודם שתיקן הברזא, עכ"ל, ודעתו שם הוא שאפילו בשעה שהנקב פתוח הרי זה נחשב לכלי, אולם הבית אפרים (הובא שם בפתח"ת) חולק וסובר שבשעה שהנקב פתוח אין עליו שם כלי, וכן דעת החזון איש (מקוואות תנינא סימן ו' אות יג), ואעפ"כ דעת החזו"א הוא שאם אח"כ יסתום הנקב יהיה עליו שם כלי ולא נחשב כמו קבעו ולבסוף חקקו.

והטעם בזה כתב החזו"א "אם הכלי תשמישו דרך ברזא שבשוליו, אע"פ שהסיר הברזא וקבעו בארץ לא חשיב קבעו ולבסוף חקקו כשמשים הברזא, דכיון דכן דרך תשמישו מקרי חקקו ולבסוף קבעו, ופוסל את המקוה, וזה נלמד מאביק פ"ו מ"י דאע"ג דמחובר לקרקע פוסל המקוה אע"ג דיש לו נקב המוציא את המים, ומסתמא הנקב בשוליו שהרי עשוי לנקות את המקוה ואין חילוק בזה אם עשוי מתחילה לשמש הקרקע או שנמלך עליו לקובעו דבכל ענין פוסל את המקוה אלא לענין קבלת טומאה יש חילוק שנעשה לשמש הקרקע טהור ונמלך טמא וכו', לפ"ז אם יש נקב בתיבה ובחבית הנעשה לשמש בו ברזא לפקקו ולפתחו להוציא מימיו, אף אם קבעה בארץ אין טובלין בה דחשיב חקקו ולבסוף קבעו, ואין נפקותא אם נעשה לשמש הקרקע או לא אלא בשעת הנקב תלוי אם נעשה לבטל מתורת כלי ולהשאירו פתוח לעולם בטל מתורת כלי, וכשקבעו הו"ל קבעו ולבסוף חקקו, ואם נקבו לשמשו בברזא לא בטל

ואין מקבל טומאה, אפ"ה עכ"פ שם כלי שהיה עליו קודם שקבעו לא נתבטל ממנו אף אחר שקבעו, וא"כ הרי כל כלי אף שאינו מקבל טומאה, ככלי אבנים וכדומה, נמי פוסלין המקוה [כרפ"ד ויו"ד ר"א סל"ד], ומה"ט כל חקקו וסוף קבעו, אף שאינו מקבל טומאה, מדמשמש לקרקע, אפ"ה פוסל המקוה [כפ"ד מ"ה]."

ולכאורה פלא הוא שהרי אע"פ שכלי שעשאו לשמש בקרקע פסול לטבילה מ"מ כאן הוא יותר טוב כי כאן היה זמן מסויים שלא היה עליו שם כלי, ובשלמא לפי רעק"א י"ל שכיון שבשעה שקבעו בקרקע היה עליו שם כלי כיון שאז הוא היה סתום עם הפקק לכן אע"פ שאח"כ ביטלו ממנו שם כלי בשעה שפתח את הנקב – מ"מ לא נחשב לקבעו ולבסוף חקקו, אולם לפי דעת הבאר יעקב קשה שאע"פ שפעם ראשונה לפני שפתחו את הנקב היה עליו שם כלי מ"מ אחר שכבר פתח את הנקב פעם אחד הרי זה קבעו ולבסוף חקקו שאין עליו שם כלי גם לגבי מקוה, ודוחק לומר שהמשנה מדברת רק בפעם הראשונה לפני שפתחו את הנקב.

דעת החת"ס שאם עומד לשמש עם הקרקע לעולם נחשב שיש עליו שם כלי אפילו אם עכשיו הוא מחובר לקרקע

ה. וידועים דברי החת"ס המחודשים (יו"ד סימן רה) על הדין הזה של אביק שכיון שדעתו היה שהכלי ישמש עם הקרקע לכן לא היה שינוי ע"י שחיברו לקרקע ולכן לא מועיל מה שחיברו לקרקע, ואע"פ שלגבי טומאה אינו מקבל טומאה מ"מ לגבי פסול של שאובין כיון שאינו תלוי בזה אם מקבל טומאה או לא אלא אם יש עליו שם כלי או לא, וכיון שהיה עליו שם כלי קודם שחיברו לקרקע ונועד לשמש עם הקרקע לא פקע ממנו שם כלי, אולם כבר האריך בעל זבחי צדק (יו"ד סימן כב) לחלוק על החת"ס וסובר שאפילו אם עומד לשמש בקרקע אינו מקבל עליו שם כלי, ואכמ"ל בביאור טענותיהם וראיותיהם.

אולם לעיקר הדין כמדומני שנקטו הפוסקים לעיקר הדין דלא כמו החת"ס, ומה גם שהחתם סופר בעצמו כתב (יו"ד סימן קצח)

חבל נחלתו

על טהרת תשעה קבין

כג

ט. והנה כל זה לגבי אם זה נחשב לכלי או לא, אבל יש דעות שבשביל טבילת עזרא אפשר לטבול בכלי אם יש שם מ' סאה, שהרי כתב הבית יוסף (או"ח סימן פח) "תניא בעל קרי שנתנו עליו ט' קבין מים טהור, במה דברים אמורים לעצמו אבל לאחרים כלומר ללמד לאחרים ארבעים סאה, ר' יהודה אומר ארבעים סאה מכל מקום, ואיפליגו אמוראי במילתיה דרבי יהודה, חד אמר לא שנו אלא בקרקע אבל בכלים לא, וחד אמר אפילו בכלים נמי, ופריך בגמרא בשלמא למאן דאמר אפילו בכלים היינו דקתני רבי יהודה אומר מ' סאה מכל מקום, אלא למאן דאמר בקרקע אין בכלים לא מכל מקום לאתווי מאי, לאתווי מים שאובים, אלמא דלכולי עלמא מים שאובים כשרים אלא דמר מכשיר אפילו לטבול בעודם בכלי, ומר סבר שאע"פ שהן שאובין בעין מיהא שיהיו בקרקע כעין טבילה", עכ"ל הבית יוסף.

ומשמע מריהטת לשונו כיון שזה ספיקא לכן אפשר להקל שאפשר לטבול גם בכלי, וכן פסק במקור חיים שם, והעתיקו הדעת תורה ומשמע שהסכים עמו, וכן ראיתי מצטטים מספר נחל אשכול (בתחילת הספר), ואע"פ שכתב המג"א בסימן תרו לגבי טבילה בערב יוה"כ שאי אפשר לטבול בכלי אע"פ שיש בתוכו מ' סאה מ"מ יש מקום לומר שרק בטבילת עריוכ"פ החמיר כיון שמחמירים עוד חומרות, שהרי מבואר שם במג"א סק"ח להחמיר לטבול שמא ראה מים חלוקים, אע"פ שמבואר במג"א בהדיא ריש סימן פח שזה רק לתרומה ולא לחולין, ותירץ האליה רבה שם "ואפשר דביום כיפור החמירו טפ"י, ע"כ, וכמו"כ מבואר שם במשנ"ב (ס"ק כו) שנוהגים להתרחץ קודם כדי שלא יהיה חציצה בטבילה, אע"פ שהביאור הלכה בסימן פח הכריע שלא חיישין לחציצה בטבילה זו, ובל כרחך שהטעם הוא משום שבטבילת עריוכ"כ יותר החמירו שיהיו קדושים וטהורים מכל רבב, וממילא אין ראייה שהמג"א סובר כך כל השנה.

ואע"פ שהעיקר להלכה בזה הוא כמו מה שפסק המשנ"ב בסימן פח שלא מועיל טבילה בכלים, וכן כתב שם השו"ע הרב בסוגריים, מ"מ כיון שיש כמה גדולים שפסקו שאפשר לטבול בכלי, ובנוסף יש

מתורת כלי, ואם קבעו בארץ הו"ל חקקו ולבסוף קבעו", עכ"ל.

ועפ"ז לכל הטעמים הנ"ל אי אפשר לטבול בתוך האמבטיה אם הוא סגור עם הפקק, רק שלפי הבית אפרים אפשר לסתמו בסתימה גרוע שבזה אינו נעשה כלי, וכמו"ש בחתם סופר (יורה דעה סימן קצח) "וטוב לסותמו סתימה גרוע שאינו עושה כלי כגון ברזא רפוי ובאינו מינו אבן לעץ ועץ לנחשת וכדומה", עכ"ל.

דעת הגידולי טהרה שאם עומד לשמש בקרקע אפשר לטבול גם אם אין נקב

ז. אולם דעת הגידולי טהרה (תשובות סימן ה) ששאני האי דרקיך כיון שלפעמים היו משתמשים איתו בשעה שלא היה מחובר לקרקע, ולכן אע"פ שעיקרו להשתמש עם הקרקע מ"מ פסול עכ"פ מדרבנן, ודעתו שם עוד יותר שאפילו אם יש כלי שלם בלי נקב מ"מ כיון שאין משתמשים איתו אלא כאשר הוא מחובר לקרקע אפשר לטבול בתוכו, וק"ו בנידון דידן שהאבטיה היא עם נקב לכן כיון שיש סברות שנחשב כקבעו ולבסוף חקקו לכן יש מקום לצרף סברתו.

יש לדון שלפי החכמת אדם אין אבמטיה נחשבת לכלי

ח. וכן לפי המהלך של הבינת אדם (שער איסור והיתר סימן 10) שיישב את הסתירות בענין כלי המשמש עם הקרקע אם זה מקבל טומאה וכתב "נראה לי דדוקא דבר שאינו נגמר להיות כלי עד אחר שנתחבר עם הקרקע וכו', אבל האביק שהוא כלי אף כשאינו מחובר לקרקע אלא שנעשה רק להשתמש עם הקרקע ולכן לא בטיל שם כלי", ולכאורה יש מקום לומר שכלי אמבטיה אינו יכול לעמוד טוב אם לא מחברים אותו לקרקע, וכמו"כ כל החורים שנמצאים שם מלמעלה ומלמטה הוא רק על מנת לחברו עם צינורות ואז זה יעבוד כתיקונו.

יש כמה פוסקים שסוברים שאפשר לטבול בכלי בטבילת עזרא

חבל נחלתו

על טהרת תשעה קבין

כד

חזיא לאיצטרופי שיהיה אפשר לטבול בהם
אם יש שם ארבעים סאה.

כמה פוסקים שכיון שאמבטיה עומדת
להתחבר עם הקרקע אינו נחשב כלי, לכן